

Nozima MINGBOEVA,
Andijon qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar instituti o'qituvchisi
E-mail: nozima_mingboeva@gmail.com

Andijon davlar pedagogika institutit dotsenti S.Yusupova taqrizi asosida

TOURISM IN UZBEKISTAN: PILGRIMAGE TOURISM

Annotation

The article highlights the progressive policy of the Republic of Uzbekistan in the field of tourism in the years of independence, material cultural monuments in the bosom of ancient times, steps of the ulama of the Islamic world and shrines cherished by our ancestors. The most common tourist opportunities of tourism sectors, the conditions under which they are obliged to be realized, are summarized.

Key words: Pilgrimage tourism, honest travel, Cultural Heritage, Tourism, Organization of Islamic Cooperation, kadamjo, shrine.

ТУРИЗМ В УЗБЕКИСТАНЕ: ПАЛОМНИЧЕСКИЙ ТУРИЗМ

Аннотация

В статье анализируется прогрессивная политика Республики Узбекистан в сфере туризма в годы независимости, материальные памятники культуры на древней земле, памятники и святыни ученых исламского мира, ценимые нашими предками. Обобщены наиболее распространенные возможности паломнического туризма туристских отраслей, условия их реализации.

Ключевые слова: Паломнический туризм, халяльное путешествие, культурное наследие, туризм, Организация исламского сотрудничества, мавзолей, святыня.

O'ZBEKISTONDA TURIZM: ZIYORAT TURIZMI

Annotatsiya

Maqolada O'zbekiston Respublikasining mustaqillik yillaridagi turizm sohasidagi ilg'or siyosati, qadim zamin bag'ridagi moddiy madaniy yodgorliklar, ajdodlarimiz tomonidan qadrlanib kelingan islom olami ulamolarining qadamjolari va ziyoratgohlar xususida ma'lumotlar taxlil etilgan. Turizm tarmoqlarining eng keng tarqalgan ziyorat turizmi imkoniyatlari, ularni ro'yobga chiqarish shart sharoitlari xulosalangan.

Kalit so'zlar: Ziyorat turizmi, halol sayohat, madaniy meros, sayyohlik, Islom hamkorlik tashkiloti, qadamjo, ziyoratgoh.

Kirish. XX asrning oxiri va XXI asr boshlarida turizm jahon iqtisodiyotida muhim o'rin egalladi. Dunyo aholisi moddiy farovonligi darajasining ortishi dam olish va sayohat qilishga bo'lgan ehtiyojning kuchayishiga olib keldi. Natijada, har bir mamlakatda turizm jozibadorligini oshirish orqali sayyohlar oqimini boshqarish zarurati vujudga keldi. Jahonning barcha mintaqalarida, hususan, O'zbekistonda ham turistlarning reklama-axborotga bo'lgan ehtiyojini qondirish, mavjud infratuzilmani mukammallashtirish, turistlar xavfsizligini ta'minlash strategik maqsadlardan biriga aylandi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Mavzu yuzasidan ilmiy tadqiqot natijalari mavjud. Xususan ularga Ya. G'.G'ulomovning tadqiqotlarida O'zbekistonda mavjud moddiy madaniyat yodgorliklarini asrash va muhofaza qilish masalalari o'z ifodasini topganligini tushunish mumkin[1]. Ammo ularning tadqiqotlari sovet mafkurasi ostida hamda areizm ruxida bayon etilgan manbalar bilan tenglashtirildi. Mustaqillik tufayli diniy madrasalar va masjidlarining tarixini ilmiy taxlil etish va bu borada mafkuradan xoli etish borasida ham tadqiqotlar olib borildi. Bu borada etnograf N.Abdulaxatovning tadqiqotlari diqqatga sazovordir[2].

Tadqiqot metodologiyasi. Ziyorat turizmi mamlakat iqtisodiy va madaniy hayotini tubdan yaxshilashga hismat qiluvchi tarmoqlardan biri bo'lib, uni taxlil etishda xulosalash, adabiyotlarni taqqoslash, ilmiy xulosalash metodlaridan foydalanildi.

Tahlil va natijalar. Ziyorat turizmi – turizm sohasining jadal rivojlanib borayotgan va XXI asrning yetakchi trendiga aylanayotgan yo'nalishlaridan biri bo'lib,

xalqlar orasida tinchlik va do'stlik aloqalarini mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Ziyorat turizmining aholi turmush darajasini yuksaltirish va jamiyatning o'zgarishiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ziyorat turizmining barqaror rivojlanishi butun dunyo bo'ylab madaniy va insonparvarlik aloqalarini rivojlantirish bo'yicha ulkan salohiyatga ega. O'zbekistonda ham hali ishga solinmagan imkoniyatlar mavjud bo'lib, moddiy va ma'naviy meros ob'ektlaridan turizm resursi sifatida foydalana boshlanishi natijasida, respublika mintaqalari orasida raqobat vujudga kelishi turizm rivojida ijobiy natajalarni bera boshladi[3].

Ziyorat sayyohligi O'zbekistonda faol rivojlanayotgan yo'nalishdir. Mamlakatimizda ko'plab diniy yodgorliklar va muqaddas qadamjolar joylashgan. Global Muslim Travel Index (GMTI) ning 2019 yil reytingiga ko'ra, O'zbekiston Islom Hamkorlik Tashkiloti (IHT) mamlakatlari orasida eng jozibali o'n mamlakatlar qatoriga kiradi[4]. O'zbekiston ziyorat turizmi uchun qulay manzil hisoblanadi. Islom olamida mashhur ko'plab ulamolar yurtimizda yashab ijod qilgan. Shu bilan birga, mamlakatimizda boshqa dinlarga e'tiqod qiluvchilar uchun ham aziz bo'lgan tarixiy qadamjolar bor. Islom dunyosining eng qimmatbaho Qur'oni karim namunalaridan biri – Xalifa Usmon Qur'on kitobi saqlanuvchi Hazrati Imom majmuasi, buyuk islom imomi Mahammad Al-Buxoriy maqbarasi, Naqshbandiya tariqati izdoshlari maqbalari va shu kabi ko'plab boshqa diniy markazlar mavjud. Bunday tarixiy va muqaddas qadamjolar ziyorat va sayohat qilish uchun har yili dunyoning turli burchaklaridan minglab sayyohlar O'zbekistonga tashrif buyuradi. Qator

mualliflarning fikriga ko'ra, musulmonlarning yer yuzi bo'ylab turli maqsadlarda, diniy ibodatlarini ado etish (haj va umra), rizq izlash va umuman boshqa sabablari bilan sayohat qilishi turizm sohasida o'ziga xos yondashuv va standartlarga asos solinishiga sababchi bo'ldi.

Xususan turizm mutaxassislari musulmonlarning diniy talablaridan chiqmagan holda har qanday sabab bilan sayohat qilishlarini barcha uchun birday tushunarli bo'lishi uchun qanday nomlanishi ustida fikrlar bildirganliklarini ta'kidlash lozim. Ziyorat turizmi, Islomiy turizm, diniy turizm, shar'iy turizm, halol turizm kabi taklif etilgan atamalarning muammoli jihatlari bo'lganligi sababli, bahs va munozara, diniy soha va turizm mutaxassislarining fikrlaridan kelib chiqib Muslim-friendly travel (musulmonlar uchun qulay turizm) atamasi ma'qul ko'rilgan[3].

Halol sayohat bo'yicha - Crescent Rating tashkiloti tomonidan 2017 yilda tuzilgan reytingda O'zbekiston 28-pog'onani egallagan edi. Reytingda mamlakatimiz - xavfsiz sayohat (100 dan 84 ball), ibodatxonaga kirish erkinligi (80), - ovqatlanish imkoniyatlari va kafolatlari (70) yo'nalishlarida yuqori baholangan. Ammo - viza (50), aeroport imkoniyatlari (48,3), - oilaviy ta'til (44,4), yashash sharoitlari (33,2), - musulmonlar uchun imkoniyatlar (25), - sayyohlarning kelishi (21,2), - kommunikatsiya imkoniyatlari (19) yo'nalishlarida esa o'rta va quyi pog'onalarni egalladi. 2018 yilda reytingda quyi darajada baholangan, kam rivojlangan yo'nalishlarni yaxshilashga e'tibor qaratildi. Turizmni rivojlantirish davlat qo'mitasi - Crescent Rating tashkiloti bilan hamkorlikda mamlakatimizda ziyorat turizmini rivojlantirish bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqdi. Ushbu tavsiyalar asosida xalqaro aeroportlarda ibodat amallarini bajarish uchun zarur sharoitlar yaratildi. Malayziyaning MS 2610:2015 - Muslim friendly hospitality services. Requirements standarti bo'yicha mamlakatimizda - Oz DSt:2018 Turizm xizmatlari. Musulmon mehmondo'stligi. Talablar standarti loyihasi ishlab chiqildi. Ziyorat turizmi sohasidagi eng muhim voqealardan biri yurtimizda ilk bor - halol standarti joriy etildi.

Mamlakatimizda ziyorat turizmini rivojlantirish borasidagi tadbirlar 2019 yilda ham davom ettirildi. Jumladan, mazkur yilning 5 yanvaridan e'tiboran O'zbekistonning madaniy-tarixiy va diniy ma'naviy merosi hamda an'analarini o'rganish uchun tashrif buyuruvchi xorijiy fuqarolarga 2 oygacha bo'lgan muddatga ziyorat vizasi joriy etildi[6]. 2019 yilning 21-23 fevral kunlari Buxoro shahrida O'zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoev tashabbusi bilan mamlakatning xalqaro maydondagi ziyorat turizmi bo'yicha mavqeini oshirish maqsadida ziyorat turizmi bo'yicha I Xalqaro forum o'tkazildi. Mazkur forum doirasida O'zbekistonning ziyorat turizm markazlaridan biri sifatida tan olinishiga doir Buxoro deklaratsiyasining imzolanishiga bag'ishlangan tantanali marosim bo'lib o'tdi[7]. Bundan tashqari, mazkur yilning 24-25 may kunlari Samarqand shahrida Xitoy, Rossiya, Fransiya, Italiya, Janubiy Koreya, Turkiya, Bosniya va Gersegovina, Polsha, Qozog'iston, Tojikiston va Qirg'iziston mamlakatlarining yetakchi olimlari, turizm sohasi mutaxassislari ishtirokida «Buyuk Ipak yo'li chorrahasida ziyorat turizmining renessansi» mavzusidagi xalqaro ilmiy konferensiya bo'lib o'tdi[8].

O'zbekiston Respublikasining "Madaniy meros ob'ektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanish to'g'risida" gi qonunida ziyorat turizmi haqida unda nafaqat diniy ulamo va avliyolar mangu qo'nim topgan joylar, muqaddas sanaladi, balki diqqatga sazovor joylar — inson va

tabiat ijodining mushtarak mahsuli, shuningdek tarixiy, arxeologik, shaharsozlik, estetik, etnologik yoki antropologik qimmatga ega bo'lgan hududlar va turli marosimlar bajo etiladigan joylar ham bunday joylar jumlasiga kirishi qayd etiladi [9]. Demak, ziyorat turizmi ob'ektlari bo'lgan ziyoratgohlar moddiy-madaniy meros ob'ektlari, yodgorliklar sifatida aholining azaliy orzu-umidlari, istaklari va urf-odatlarini o'zida mujassamlashtirgan g'oyalar majmuasi sifatida asrlar osha xalqni ezgulik sari chorlab kelgan, ularning ma'naviy qarashlarini shakllantirgan. Xalqimiz ruhiy ehtiyojini qondirish va diniy nuqtai nazardan taskin topish yo'lida turli qadamjo va ziyoratgohlarga tashrif buyuradi hamda u yerda turli marosimlarni bajarib, bu boradagi zimmasiga tushgan vazifalarni bajarganlik hissini o'zida shakllantiradi[10].

Ziyorat turizmini rivojlantirishda muhim jihatlardan biri ziyoratgohlarni saqlash, restavratsiya qilish, shuningdek, ushbu maskanlarni nafaqat mahalliy halq e'tiboriga balki, dunyo mamlakatlari miqyosida ham tanitishdan iboratdir. Yuqoridagilardan kelib chiqib, mavzuning dolzarbligi shukkdaki, O'zbekiston Respublikasi Markaziy Osiyodagi mamlakatlar orasida ba'zi davlatlarga nisbatan yirik turistik salohiyati, sohada yuqori darajadagi raqobatga bardosh bera oladigan hamda turizmni yanada rivojlantirish uchun potensial imkoniyatlarga ega bo'lgan mamlakatlardan biri ekanligidir[11]. Ushbu ziyorat maskanlarining ba'zilar ushbu maskanlarga ziyorat qilish va boshqa maqsadlarda viloyatning turli burchaklaridan odamlar tashrif buyuradi. Ziyorat qilish bahonasida ziyoratchilar o'zlarining orzulari, muammolarini hal etish hamda ko'pincha dam olish maqsadlarini ko'zlaydilar. Ko'plab ziyorat maskanlari ommaviy qabristonlar yonida joylashgan bo'lib, ularga kelgan odamlar ba'zi bir amallarni bajaradilar. Masalan, taom tayyorlash, duo fotih qilish, farzand so'rash, ehson qilish va boshqa bir qancha amallarni bajaradilar. Hozirda ushbu ziyorat maskanlariga tashrif buyurish maqsadlari biroz o'zgargan. Ya'ni tashrifchilarni ko'proq dam olish maskanlariga yaqin bo'lgan hamda tabiat manzarasi bilan ajralib turuvchi joylar ko'proq qiziqtiradi. Ushbu joylarning tarixi, madaniy ahamiyati, etnik xususiyatlari afsuski kam qiziqish uyg'otadi va bu xolat ba'zi salbiy oqibatlariga olib keladi. Shu bois viloyatda mavjud ziyorat maskanlariga nisbatan dunyoqarashning o'zgarib borayotganligini inobatga olib ularni ilmiy taxlil etish dolzarb vazifalardan biridir.

Xulosa va takliflar. Xulosa o'rinida shuni ta'kidlash o'rinliki, O'zbekiston o'zining boy tarixi va madaniyati bilan har doim sayyohlarni o'ziga ohangrabodek chorlab kelgan. Bu makon boy tarixidan dalolat beruvchi qadimiy obidalar, muqaddas ziyoratgohlari, moddiy madaniy qadriyatlar bilan ham cheksiz imkoniyatga ega. Xususan, mustaqillik tufayli moddiy madaniy boyliklarimiz, qadimiy ziyoratgohlarimizni qayta jonlantirish kabi savobli ishlar boshlab berildi. Natijada mamlakatga sayyohlar oqimi ortib bormoqda. Ushbulardan kelib chiqib quyidagilarni taklif etish mumkin:

Ziyorat maskanlarini qayta ta'mirlash va horijiy sayyohlar uchun qulay shart-sharoitlarni yaratish;

Sayohat kartasini tuzish va onlayn mobil ilovalar yaratish;

Mavjud resurslarni ilmiy o'rganish uchun barcha imkoniyatlarni ishga solish;

Harijij sarmoyadorlarni mamlakat ziyoratgohlariga qiziqtirish orqali investitsiya muhitini shakllantirish.

ADABIYOTLAR

1. Ya.G'ulomov. O'zbekistonda moddiy-madaniy yodgorliklarni saqlash, o'rganish yo'llari. – Toshkent, 1934. B. 120
2. N.Abdulaxatov. Farg'ona vodiysi aholisi turmush tarzida ziyoratgohlarning o'rni. Diss..T.: 2008
3. Mansurov M.Sh. Farg'ona vodiysida turizmning rivojlanish jarayonlari va holati (1980-2018 y). Diss. Avtoreferati. T. 2020

4. Global Muslim Travel Index 2019. Master Card & Crescentrating 2019. URL: <https://www.crescentrating.com/reports/global-muslim-travel-indeks-2019.html>
5. Xolxo'jaev S. Ziyorat turizmi, Islomiy turizm, diniy turizm, shar'iy turizm va halol turizm? <https://azon.uz/content/views/ziyosat-turizmi-islomiy-turizm-diniytur>
6. <http://xs.uz/uzkr/post/birinchi-khalqaro-ziyosat-turizmi-forumi-zhahon-hamzhamiyatida-katta-qiziqishga-sabab-bolmoqda>
7. <http://xs.uz/uzkr/post/birinchi-khalqaro-ziyosat-turizmi-forumi-zhahon-hamzhamiyatida-katta-qiziqishga-sabab-bolmoqda>
8. <https://islaminstitut.uz/?p=6867>
9. <http://zarnews.uz/post/ozbekistonda-ziyosat-turizmi-uchun-katta-imkoniyat-bo>
10. O'zbekiston Respublikasining madaniy meros ob'ektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanish to'g'risidagi qonuni. // O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Axborotnomasi, 2001 y., 9-10-son, 180- modda; // O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2004 y.
11. Akchaev F. Jizzax vohasi muqaddas qadamjolari va ziyoratgohlari. (Etnosotsiologik tadqiqot). Tarix fani bo'yicha falsafa dokt dissertatsiya. -T.. 2019. – B 55
12. YaR To'raeboeva. Farg'ona Vodiysi Shimoliy-Sharqiy Xududlarida Maxalliy Turizm. // Miasto Przyszłości 25, 14-17 <https://miastoprzyszlosci.com.pl/index.php/mp/article/view/277/262>